

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІННИК ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 378.378.14.111.147

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНО–ВИХОВНОЇ
РОБОТИ УНІВЕРСИТЕТУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Херсон – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Херсонському державному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
БАРБИНА ЄЛИЗАВЕТА СЕРГІЇВНА,
Херсонський державний університет,
професор кафедри професійної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ГРИНЬОВА ВАЛЕНТИНА МИКОЛАЇВНА,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, завідувач кафедри початкової,
дошкільної та професійної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
КАЗАКОВА НАТАЛІЯ ВІКТОРІВНА,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
професор кафедри педагогіки.

Захист відбудеться «27» грудня 2016 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.051.02 у Херсонському державному університеті за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27, ауд. № 256.

Із дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті та у науковій бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27.

Автореферат розісланий «26» листопада 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Денисенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах модернізації національної системи освіти України особливого значення набуває культурологічна підготовка фахівців нової генерації, здатних орієнтуватися в складному соціокультурному просторі, спрямованих на постійне самовдосконалення загальнокультурного рівня, на засвоєння традицій європейської і світової культур, на осмислення проблем освіти в широкому соціально-культурному контексті.

У цьому аспекті актуалізується й проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, яка має бути спрямована на вирішення завдань не лише фахової, методичної, а й загальнокультурної компетенції.

Проблема культурологічної підготовки знайшла своє відбиття у багатьох філософських та психолого-педагогічних дослідженнях.

Теоретико-методологічні та дидактичні її аспекти розглядали Г. Васянович, А. Арнольдов, Л. Буєва, І. Кефелі, Г. Дегтярьова, О. Музальов, Г. Онкович та інші; питання культурологічного змісту освіти досліджували З. Донець, І. Луцька, М. Булигіна, Т. Іванова, Л. Руденко, О. Макареня та ін.

Загальні питання реалізації культурологічного підходу у системі освіти обґрунтовано у дослідженнях Є. Бондаревської, І. Зязюна, О. Рудницької, В. Сластьоніна; педагогічні умови культурологічної підготовки студентів досліджено у роботах Н. Крилова, В. Маслова, С. Прийми, О. Шевнюка; інформаційне та методичне забезпечення культурологічних курсів вивчали В. Виткалов, Л. Зеліско, фахову спрямованість культурологічної підготовки – З. Скринник, З. Гіптерс та інші.

У зв'язку з професійною підготовкою вчителя початкової школи досліджено його мистецьку, (О. Лисевич) методичну, естетичну, організаційну культуру (І. Артемьєва, С. Литвиненко, Л. Гарбузенко, В. Борщенко), культуру розумової праці (І. Ігнатова), комунікативну (О. Савченко), інформаційну (Р. Гуревич, А. Коломієць, С. Прийма, Н. Острроверхова), емоційну культуру (Т. Стас, П. Анісімов, О. Кулеба, І. Могилей, О. Самарокова, Т. Яценко та ін.).

Важливими є наукові висновки В. Гриньової про педагогічну культуру майбутнього вчителя, котра є педагогічною системою і водночас її елементом, особистісним утворенням, діалектичною, інтегрованою єдністю педагогічних цінностей. Окремі питання зазначеної проблеми в контексті професійної підготовки майбутніх учителів розкрито у дослідженнях Б. Андрієвського, Є. Барбіної, Н. Кічук, Л. Коваль, Н. Казакової, Л. Петухової та ін.

Натомість проблема культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи як важливої складової професійної підготовки і професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців ще не стала предметом окремого наукового дослідження.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної, культурологічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми зумовив виокремлення суперечностей між:

- сучасними соціокультурними вимогами до культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи та реальним станом готовності студентів до їх виконання;

- об'єктивною потребою суспільства у високопрофесійних фахівцях початкової школи та недостатньою їхньою культурологічною підготовкою у системі навчально-виховної роботи університетів;

- потенційними можливостями навчально-виховного процесу університетів і відсутністю навчально-методичного забезпечення культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи;

- необхідністю застосування в роботі університетів новітньої моделі та педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи та неспроможністю сучасної вищої школи системно їх реалізувати.

Отже, об'єктивні потреби суспільства в усвідомленні особистісно-професійної значущості культурологічної підготовки майбутніх фахівців, практика підготовки майбутніх учителів початкової школи в університетах, наявні суперечності, необхідність та можливість їх подолання зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у системі навчально-виховної роботи університету»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Херсонського державного університету в рамках тем «Моніторинг освітньо-наукового простору як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу» (ДР № 0112U001436); «Розроблення системи управління якістю електронних освітніх ресурсів вищих навчальних закладів» (ДР № 0115U001128).

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради Херсонського державного університету (протокол № 7 від 02.02.2009 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 3 від 27.04.2010 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження – педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи у системі навчально-виховної роботи університету.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні та експериментальній апробації моделі та методики реалізації педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи в системі навчально-виховної роботи університету.

Гіпотеза дослідження. У дослідженні висунуто припущення про те, що культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи як цілісне структурне утворення у системі професійно-педагогічної підготовки і складова цієї системи, що пронизує всі її компоненти, буде ефективною, якщо у системі навчально-виховної роботи університету реалізувати такі педагогічні умови:

- забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її удосконалення;
- опанування майбутніми вчителями сукупністю культурологічних знань та набуття ними культурологічних умінь практичного їх застосування;
- залучення майбутніх учителів початкової школи до активної культурологічної діяльності.

Для здійснення поставленої мети та перевірки гіпотези визначено такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз філософської, психолого-педагогічної та культурологічної літератури з метою уточнення й наукового обґрунтування сутності та структури понять

«культурологічна підготовка» та «культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи».

2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкових класів.

3. Теоретично обґрунтувати та практично реалізувати педагогічні умови, що є необхідними для позитивної динаміки сформованості культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкової школи.

4. Розробити й експериментально перевірити модель та методику реалізації педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи в системі навчально-виховної роботи університету.

Для розв'язання окреслених завдань, досягнення мети та перевірки гіпотези дослідження використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**:

- *теоретичні* – вивчення й аналіз філософської, психолого-педагогічної, культурологічної літератури з досліджуваної проблеми з метою теоретичного узагальнення ключових положень до її розв'язання; аналіз, синтез, порівняння, узагальнення-з метою визначення сутності і структури культурологічної підготовки (1.1;1.2); вивчення, аналіз й узагальнення досвіду професійної підготовки майбутніх учителів з метою діагностики сучасного стану їх підготовленості до культурологічної діяльності (2.1); узагальнення науково-теоретичних і емпіричних даних для побудови моделі, визначення та обґрунтування педагогічних умов, реалізація яких сприятиме культурологічній підготовленості майбутніх учителів (2.2; 2.3; 3.1);

- *емпіричні* – анкетування, спостереження, аналіз педагогічних явищ і процесів, інтерв'ювання студентів, викладачів, учителів початкової школи для фіксації основних суперечностей та недоліків у змісті, методах і формах культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи; методи експертного оцінювання й узагальнення незалежних характеристик; самооцінка та самоспостереження (2.1; 2.2; 2.3);

- *педагогічний експеримент* – (констатувальний, формувальний та прикінцевий етапи) з метою перевірки ефективності реалізації педагогічних умов, моделі та методики культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи у системі навчально-виховної роботи університету;

- *статистичні* – статистичне опрацювання результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація для визначення достовірності й репрезентативності одержаних даних педагогічного експерименту (2.3; 3.3).

Експериментальною базою дослідження було обрано Херсонський державний університет (факультет дошкільної та початкової освіти); ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (факультет початкового навчання); Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка (кафедра педагогіки та методики початкової освіти); ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (кафедра теорії та методики початкової освіти); Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини (кафедра теорії початкового навчання).

Дослідно-експериментальною роботою на різних етапах було охоплено 237 студентів, 25 викладачів, 43 вчителів початкової школи. У формуальному експерименті брали участь 208 майбутніх учителів, з них: 103 особи – експериментальна група та 105 – контрольна група.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– *вперше визначено*, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи (забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексії стосовно її удосконалення; опанування майбутніми вчителями сукупністю культурологічних знань та набуття ними культурологічних умінь практичного їх застосування; залучення майбутніх учителів початкової школи до активної культурологічної діяльності); розроблено модель культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи у системі навчально-виховної роботи університету; визначено критерії і показники рівнів культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкової школи: ціннісно-мотиваційний (професійно-гуманістична спрямованість, наявність ціннісних професійних мотивів, мотивація на успіх); змістово-процесуальний (система знань та вмінь з психолого-педагогічних дисциплін, сукупність знань щодо змісту і компонентів культурологічної підготовки, культурологічні вміння); оцінно-поведінковий (наявність комунікативних якостей, здатність до емпатії, прояв толерантності), якісні характеристики рівнів: високий, середній, низький;

– *уточнено* сутність і структуру понять: «культурологічна підготовка» та «культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи»;

– *подальшого розвитку* набули теорія та методика культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Практична значущість одержаних результатів полягає у створенні: навчально-методичного посібника «Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи»; тезаурусу основних термінів, понять та визначень культурологічної підготовки; спецкурсу «Основи культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи», а також у розробці комплексу досліджуваних методик для визначення рівнів культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкової школи.

Основні положення і висновки експериментального дослідження можуть бути використані у процесі культурологічної підготовки студентів викладачами ВНЗ, студентами, магістрантами, вчителями початкової школи, а також у системі післядипломної освіти фахівців.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в систему навчально-виховної роботи ДЗ Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського (акт про впровадження № 1078/01 від 06.06.2016 р.); Херсонського державного університету (акт про впровадження № 01-28/1164 від 10.06.2016 р.); Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (акт про впровадження № 01-15/06-01-1008 від 10.06.2016 р.); Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (акт про впровадження № 10-03 від 13.06.2016 р.), Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини (довідка про впровадження № 1539/01 від 23.06.2016 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки й результати дисертаційного дослідження доповідалися на регіональних, всеукраїнських і міжнародних науково-практичних і науково-методичних конференціях:

– *міжнародного рівня*: V міжнародна науково-практична конференція

«Інформатизація освіти України. ІКТ у вищих навчальних закладах» (Херсон, Україна, 2009), ІХ Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в освіті» (Ялта, Україна, 2012), Міжнародна науково-практична конференція «Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця» (Ялта, Україна, 2012), ІХ Міжнародна науково-практична конференція «ІКТ в освіті, дослідженнях та індустріальних додатках» (Херсон, Україна, 2013), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті педагогічних ідей Фрідріха Фребеля» (Херсон, Україна, 2014);

- *всеукраїнського рівня*: Всеукраїнська науково-методична конференція «Використання сучасних педагогічних технологій під час викладання дисциплін гуманітарного циклу в дошкільній та початковій ланках освіти» (Херсон, 2008), Всеукраїнська науково-практична конференція «Проектування соціально-розвивального середовища сучасного навчального закладу» (Херсон, 2009), Всеукраїнська науково-методична конференція «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього простору» (Бердянськ, 2009);

- *регіонального рівня*: Перша регіональна науково-методична конференція «Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика» (Херсон, 2010).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 13 друкованих працях (11 одноосібних), з яких: 6 статті у наукових фахових виданнях України, 1 – стаття у зарубіжному виданні, 4 – матеріали, тези конференцій, 2 – навчально-методичні посібники.

Особистий внесок здобувача в публікаціях, виконаних у співавторстві, полягає в проектуванні методики та технологій культурологічної підготовки студентів вишу в інформаційному суспільстві [3]; визначенні компонентів підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення науково-професійних досліджень [4].

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (258 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації – 224 сторінки, з них основного тексту – 158. Робота містить 10 таблиць, 4 рисунки, розміщених на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації; розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, гіпотезу, завдання, предмет, об'єкт, методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості щодо апробації, впровадження одержаних результатів, публікації, особистий внесок та структуру й обсяг роботи.

У першому розділі «Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи як психолого-педагогічна проблема» проаналізовано вітчизняну та зарубіжну наукову літературу з досліджуваної проблеми; розкрито поняттєво-категоріальний апарат дослідження; визначено сутність і структуру досліджуваного утворення; проаналізовано культурологічну підготовку майбутніх фахівців як предмет наукових досліджень, у тому числі, у контексті світових тенденцій її розвитку.

Залучення людини до культури завжди пов'язано з періодом її навчання й виховання у початковій школі. У наукових дослідженнях та практиці початкової освіти аналізуються різнобічні аспекти входження дитини у світ сучасної культури, що постійно змінюється й розвивається. Вплив безлічі типів культур, яке зазнає молодший школяр, зумовлює його занурення у масову культуру, утягуючи його у світ насильства і агресії, розваг і споживання.

У таких складних умовах підвищується роль вчителя, котрий здатний зробити зміст освіти та його організацію культуроємними, в зв'язку з чим особливої значущості та актуальності набуває культурологічна підготовка вчителя початкової школи, який забезпечує входження молодшого школяра у найбільш складний сенситивний період його особистісного становлення й розвитку та соціальне занурення у багатогранний світ сучасної культури.

Сутність поняття «культурологічна підготовка» проаналізовано у контексті осмислення понять «культура», «професійна культура», «педагогічна культура», «культурологія» як базису цілісності досліджуваного утворення.

Розглядаючи філософсько-культурологічний аспект змісту та сукупності культури С. Гессен, М. Качан, П. Гуревич, В. Межуєв та інші виділяють серед розмаїття підходів та позицій гуманістичну, людинотворчу її сутність як базове положення цього феномену, що дає підставу розглядати системотворчим чинником культурологічної підготовки будь-якого фахівця гуманістичну спрямованість його особистості зокрема, та навчально-виховного процесу ВНЗ загалом.

Важливою складовою культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи є педагогічна культура як діалектична інтегрована єдність педагогічних цінностей: цінності – цілі, цінності – мотиви, цінності – знання, цінності – властивості (В. Гриньова).

Теоретичний аналіз комплексних досліджень із питань культурологічної підготовки засвідчив різнобічність наукових поглядів щодо її тлумачення, зумовлених неоднозначністю позицій у цій сфері.

Розглядаючи теоретико-методологічні проблеми культурологічної підготовки та шляхи їх вирішення науковці (В. Біблер, І. Зязюн, Н. Крилова, О. Рудницька та ін.) визначають її системоутворюючим стрижнем психолого-педагогічної теорії та практики. Водночас (з позиції цілісності та системності) вона є складовою системи вищого порядку – професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, її системотворчим чинником і наскрізною ланкою, що пронизує всі її компоненти: гуманістичну спрямованість, культурологічні знання, культурологічні вміння, професійно значущі особистісні якості (Л. Настенко).

Психолого-педагогічний аспект сутності культурологічної підготовки розглядається у працях Є. Бондаревської, В. Гриньової, Л. Данилова, Т. Іванової, І. Луцької, Л. Настенко, І. Переходько, О. Рудницької, Ю. Юрченка, які зосереджують увагу на визначенні структурних компонентів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів в контексті культурологічної підготовки, а саме: гуманістичних, ціннісних орієнтаціях, культурологічних знаннях та вміннях.

На підставі здійсненого аналізу вихідних положень дослідження проблеми вмінь О. Абдуліною, С. Даниловим, Н. Менчинською, К. Платоновим, В. Сластьоніним, А. Щербаковим та ін. визначено основні властивості культурологічних умінь.

Дослідницьким шляхом доведено, що невід'ємним змістовим компонентом культурологічної підготовки майбутніх учителів є професійно значущі особистісні якості, котрі схарактеризовано у розділі.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що характеристиками культурологічної підготовки є гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу та особистості майбутніх учителів (як системотворчий її чинник), яку ми розглядаємо як цінність – ціль і цінність – мотив, що зумовлюють характер цінностей – знань, наявність культурологічних умінь та професійних особистісних якостей, що утворюють систему – цінність, яка є змістовою основою культурологічної підготовки.

Це дозволяє дійти висновку, що сутність культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи слід розглядати у площині чотирьохрівневого структурного утворення, стрижнем якого є гуманістична спрямованість особистості майбутніх учителів початкової школи і навчально-виховного процесу ВНЗ; сукупності психолого-педагогічних і культурологічних знань як інформаційної основи культурологічної компетентності майбутніх учителів; психолого-педагогічних і культурологічних умінь як операційної основи, що свідомо опановується суб'єктом у навчально-виховному процесі та реалізується ним у культурологічній діяльності, комплексу професійно значущих особистісних якостей як інтегруючою основою, що забезпечує результативний рівень підготовленості майбутніх учителів до майбутньої професійно-педагогічної діяльності культурологічного спрямування.

А, відтак, культурологічна підготовка майбутніх учителів має проходити кілька етапів: *основний або базисний*, котрий потребує найбільших зусиль і найбільшого часу, відповідаючи вимогам, що висувуються до вчителя початкової школи в контексті специфіки його діяльності; етап *надбудови* або *надбудовний*, спрямований на оволодіння культурологічними знаннями та вміннями, бо саме вчитель початкової школи має пробуджувати і формувати у молодших школярів інтерес до пізнання культури і культурних цінностей, вміння розуміти і оцінювати культуротворчу спадщину, потребу її усвідомлювати і берегти; *підсумковий* як інтегрований результат двох попередніх етапів і свідчення психолого-педагогічної та культурологічної підготовленості студентів. Знаходячись на перетині викладання різних навчальних дисциплін вчитель початкової школи синтезує їх галузі, закладаючи основи самостійності, наполегливості, логічного мислення, доброти, гуманності, відповідаючи за становлення й розвиток базисних людських цінностей учнів та їх здатності до навчальної діяльності.

У другому розділі «**Експериментальне дослідження культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи у системі навчально-виховної роботи університету**» проаналізовано сучасний стан культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи в системі навчально-виховної роботи університетів, обґрунтовано критерії, показники і методика діагностування досліджуваного утворення; виявлено рівні культурологічної підготовленості студентів експериментальної та контрольної груп.

Реалізація дослідно-експериментальної роботи передбачала два взаємозумовлених і взаємозалежних етапів з використанням різноманітних методів і прийомів, спрямованих на розв'язання сукупності завдань дослідження.

Перший етап констатувального експерименту був спрямований на аналіз нормативних документів: освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ), освітньо-професійних програм (ОПП), навчальних планів, робочих програм, а також планів виховної роботи підготовки бакалаврів з напрямку підготовки 6.01.01.02 «Початкова освіта», з метою виявлення наявного ступеня їх спрямованості на культурологічну підготовку майбутніх учителів, а також анкетування та інтерв'ювання студентів, викладачів ВНЗ щодо усвідомлення ними значущості й важливості досліджуваного утворення, його сутності та структурних компонентів.

Аналіз зазначених вище документів засвідчив, що навчальними дисциплінами, котрі мають сприяти культурологічній підготовці майбутніх учителів є дисципліни соціально-гуманітарної, фундаментальної, природничо-наукової та загально-економічної підготовки, а також вибіркові навчальні дисципліни, педагогічна практика, підготовка курсових і дипломних робіт, спецкурси.

Однак, як свідчить тематична наповненість дисциплін зазначених циклів вони лише опосередковано впливають на культурологічну підготовку майбутніх учителів початкової школи. Вивчення анотацій дисциплін, які безпосередньо мають сприяти цьому, дало підстави визначити, що не в одному з пунктів не вказано на те, що вони мають сприяти формуванню культурологічних знань та вмінь для реалізації їх студентами у майбутній культурологічній діяльності.

Порівняльний аналіз суджень студентів та викладачів щодо усвідомлення ними актуальності та значущості досліджуваної проблеми засвідчив, що вони мають певне уявлення про культурологічну підготовку, проте ніхто з них не зміг дати повну ґрунтовну відповідь стосовно її сутності, визначаючи лише окремі елементи. 53,9% викладачів і 37,5% студентів вважають «культурологічну підготовку» значущою і дуже важливою; 38,2% і 43,9% – «важливою»; 10,8% і 18,6% - «частково важливою»; 3,7% і 21,8% респондентів над цією проблемою не замислювались, що є свідченням недостатньої сформованості їхньої мотиваційної сфери.

Дослідження засвідчило, що майбутні вчителі початкової школи не завжди сприймають необхідність проведення культурологічної діяльності, вбачаючи лише здійснення професійно-педагогічних функцій у майбутньому, що є доказом поверхових уявлень студентів про зміст культурологічної підготовки як структурного компонента цілісної професійної підготовки. (49,7% студентів) – за підсумками педпрактик неспроможні розв'язати психолого-педагогічні проблеми культурологічного спрямування, а (35,9% - студентів) нездатні до аналізу культурно-освітніх феноменів та усвідомлення особистісної культуротворчої позиції у навчально-виховному процесі.

Доведено, що сукупність завдань культурологічної підготовки можна розв'язати лише у цілісному педагогічному процесі, тому було проаналізовано різнопланову і різнобічну виховну роботу, основними напрямками якої у зазначених вище факультетах ВНЗ є морально-правове, національно-патріотичне, художньо-естетичне та духовне, фізичне, трудове, екологічне виховання, системоутворюючим чинником яких виступає національна ідея виховання у майбутніх учителів активної громадянської позиції, шанобливого ставлення і любові до рідної держави, до її культури, толерантного відношення до культур інших народів, виховання потреби в освоєнні цінностей світової та національної культури, прагнення до збереження й зміцнення цінностей духовної культури. Встановлено, що цьому сприяють такі форми роботи: конкурси

проектів: «Моя Україна – найкраще місце в світі», кураторські години «Любіть Україну», конкурси «Моєму місту – з любов'ю. Історія міста в мистецтві, поезії, музиці», святкування Дня Європи на факультетах, акції «Чисте місто. Чиста планета», проведення вечорів слов'янської культури, виставок художніх робіт студентів та викладачів, фестивалі мистецтв, зустрічі студентів факультетів з поетами, засідання «Музично-літературної вітальні», акції «День землі» тощо.

Засвідчено, що виховний простір, створений на факультетах, допомагає реалізації у студентів почуття співпереживання, милосердя, доброти тощо, що так необхідно для вчителя – початківця.

Для реалізації завдань другого етапу дослідження – діагностики рівнів культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкової школи, у розділі обґрунтовано критерії, показники та відповідні рівні з конкретизацією змісту кожного критерію, обґрунтуванням та визначенням інструментарію діагностики. Результати кількісної та якісної обробки даних представлено у розділі за трьома критеріями з відповідними показниками: ціннісно-мотиваційним (професійно-гуманістична спрямованість; наявність ціннісно-професійних мотивів; мотивація на успіх); змістово-процесуальним (система знань та вмінь з психолого-педагогічних дисциплін; сукупність знань щодо змісту і компонентів культурологічної підготовки, культурологічні вміння); оцінно-поведінковим (наявність комунікативних якостей, здатність до емпатії, прояв толерантності).

Відповідно до критеріїв та їх показників схарактеризовано рівні підготовленості досліджуваного утворення: високий, середній, низький, вимірювання яких проведено за допомогою валідних методик діагностики Т. Ільїної, В. Семіченко, В. Ряховського, М. Юсупова, В. Бойка, а також авторськими розробками.

Для констатувального етапу експерименту було обрано експериментальну групу з 103 осіб (ЕГ) та контрольну – з 105 осіб (КГ). До проведення експерименту вони знаходились в ідентичних умовах через те, що навчально-виховний процес у них регламентувався однаковими програмами і відбувався за подібними навчальними планами. Ідентичними були й мотиви вибору професії, а також пролонговані перспективи життя та соціальні ознаки. Результати діагностування перевірялись методами математичної статистики, загальноприйнятими в педагогічних дослідженнях. Достовірність збігів або розходжень між характеристиками ЕГ і КГ визначено за допомогою критерію однорідності χ^2 . Підсумковий результат рівнів культурологічної підготовленості розраховано методом знаходження середньої арифметичної величини.

За результатами констатувального етапу експерименту, кількісного та якісного аналізу рівнів культурологічної підготовленості за кожним із критеріїв та загального рівня культурологічної підготовленості, низький рівень виявлено у такої кількості студентів (у %): за ціннісно-мотиваційним критерієм – 21,4% ЕГ та 24,4% КГ; середній рівень – у 42,7% ЕГ та 41,9% КГ; високий рівень у 35,9% ЕГ, що є свідченням того, що майбутні вчителі початкової школи в основному вмотивовані на майбутню професійну діяльність. За змістово-процесуальним критерієм низький рівень культурологічної підготовленості виявлено у 44,9% студентів ЕГ та 49,2% КГ; середній рівень у 46,6% ЕГ та 43,2% КГ; високого рівня досягли лише 8,5% ЕГ та 7,6% КГ. Низький рівень за оцінно-поведінковим критерієм виявився у 35,4% студентів ЕГ та 39% КГ; середній рівень – у 31,9% ЕГ та 30,5% КГ; високого рівня досягли 32,7% студентів ЕГ та 30,5% КГ.

Отже, кількісні показники, отримані на констатувальному етапі експерименту, засвідчили наявні низький та середній рівні культурологічної підготовленості у респондентів експериментальної та контрольної груп, що є підтвердженням нашого гіпотетичного припущення про необхідність упровадження у навчально-виховний процес ВНЗ педагогічних умов, які б були спрямовані на підвищення рівнів культурологічної підготовленості, чому присвячено наступний розділ дослідження.

У третьому розділі **«Педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи у системі навчально-виховної роботи університету»** теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови, спрямовані на підвищення ефективності культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи; розроблено й апробовано модель культурологічної підготовки, проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи та перевірено їх достовірність за допомогою методів математичної статистики.

Теоретично обґрунтовуючи педагогічні умови, ми спиралися на психологічні дослідження Л. Божович, Л. Виготського, С. Рубінштейна та інших про те, що ефективність будь-якого процесу зумовлена внутрішніми та зовнішніми чинниками.

Базуючись на методологічному принципі єдності свідомості особистості і діяльності, що дозволяє комплексно, цілісно та інтегративно підійти до розуміння зовнішніх обставин і внутрішніх чинників (зовнішні через внутрішні), ми визначили ті педагогічні умови, що мають сприяти ефективності досліджуваного утворення, а саме: забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її удосконалення; опанування майбутніми вчителями сукупністю культурологічних знань та набуття ними культурологічних умінь практичного їх застосування; залучення майбутніх учителів до активної культурологічної діяльності.

Відповідно до логіки дослідження розроблено модель культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи, яка передбачала триетапність формувальних впливів: мотиваційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, креативно-поведінковий і містила такі складові: мету, завдання, принципи, компоненти, критерії, показники, педагогічні умови, засоби реалізації та результат - культурологічну підготовленість майбутніх учителів початкової школи (рис. 1).

У ході реалізації запропонованої моделі передбачалось проведення поетапної цілеспрямованої роботи із упровадження визначених педагогічних умов. Зазначимо, що впродовж експериментальної роботи педагогічні умови були задіяні комплексно, оскільки всі вони в цілому впливають на ефективність культурологічної підготовки майбутніх учителів, проте на кожному з етапів одна з умов визначалась домінуютьною.

Перший етап формувального експерименту – мотиваційно-змістовий – передбачав реалізацію першої та другої педагогічних умов і здійснювався через упровадження різнопланових і різнобічних ефективних форм і методів навчально-виховної роботи: бесід, дискусій, конференцій, «круглих столів», тренінгів, рольових ігор тощо. Плідними в цьому плані виступили: створення культурологічних ситуацій, психологічних і педагогічних проблем, розв'язання яких сприяло формуванню культурологічних умінь приймати рішення на основі аналітичної діяльності та отримання знань з культурологічної і психолого-педагогічної підготовки.

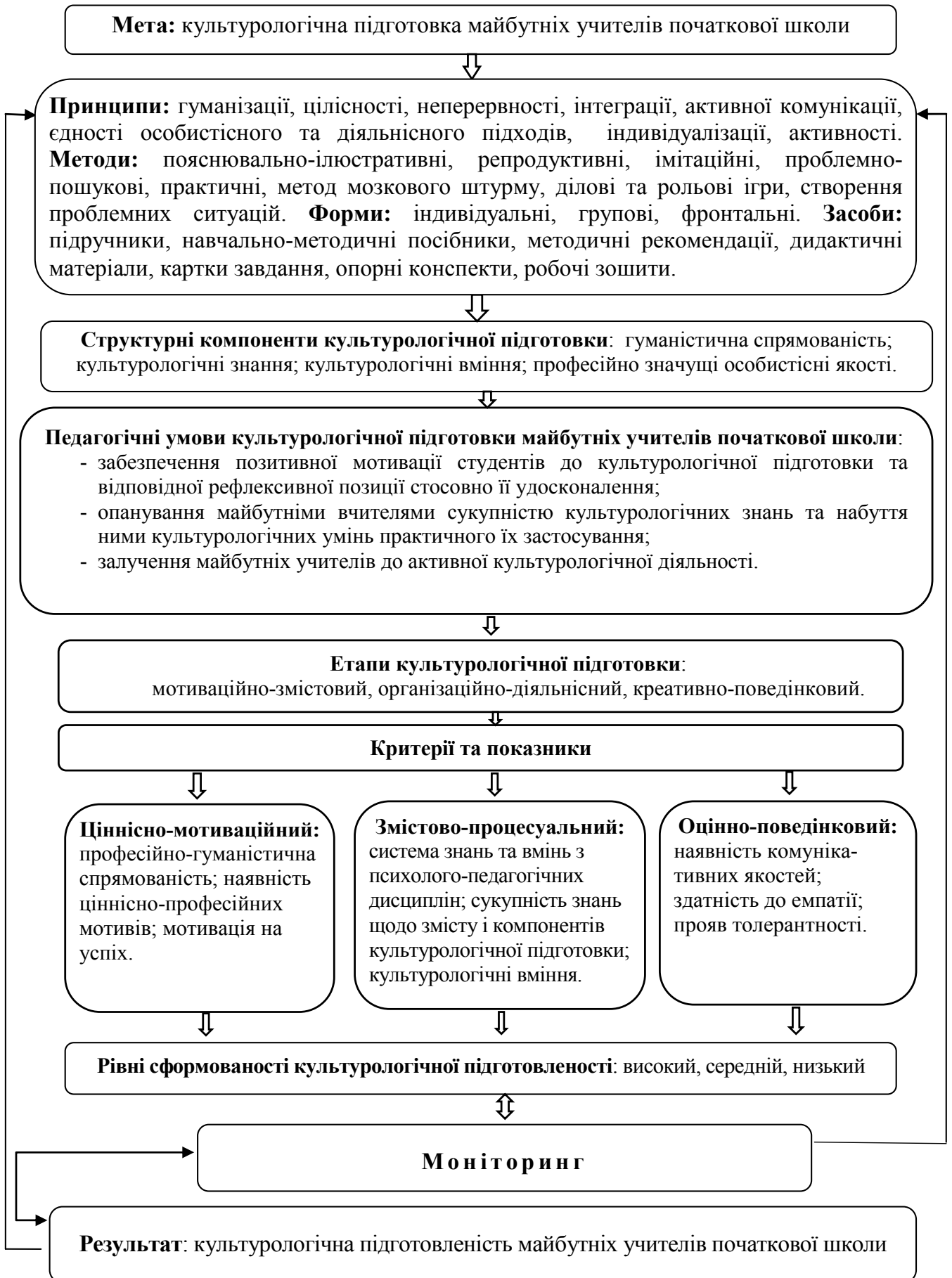

Рис. 1. Модель культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи

Враховуючи сучасні тенденції інформатизації освіти в процесі культурологічної підготовки майбутніх учителів застосовувались інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Ефективними формами зарекомендували себе зустрічі з визнаними акторами, режисерами, діячами мистецтв, які мали великий досвід культурологічної діяльності. У процесі проведення таких навчально-виховних заходів у майбутніх учителів формувалася пізнавальний інтерес, відбувалося становлення культурного простору, що сприяло формуванню усвідомленої позитивної мотивації до майбутньої професійно-педагогічної діяльності культурологічного спрямування, поглиблення інтересу до неї, прагнення займатися нею, оволодіння системою культурологічних знань та вмінь.

Засобами реалізації зазначених педагогічних умов виступили лекційні та семінарські заняття у процесі викладання навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Історія української культури», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Історія педагогіки», «Теорія та методика виховання», «Педагогічна майстерність», «Образотворче мистецтво з методикою навчання», «Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою навчання» з подальшим обговоренням результатів цього вивчення, представлених у вигляді тез, повідомлень, рефератів, доповідей.

У поєднанні з практичними заняттями семінарські – виступали своєрідним практикумом до культурологічної підготовки на лекціях та у процесі самостійної роботи, найефективнішими методами якої зарекомендували: проблемно-пошукові, проектного навчання, колективної розумової діяльності, ситуативні, інформаційні, серед яких майбутні учителі віддавали пріоритет використанню цитат як системних думок видатних педагогів про гуманізацію і гуманістичну спрямованість особистості, що передбачає оволодіння вчителем психолого-педагогічною культурою та цілісне самосприйняття і прийняття іншої людини. (Наприклад, «Найвищий ступінь людини складається з того, щоб бути людиною» – Г. Сковорода»; «Істинний предмет навчання складається з приготування людини бути людиною» – М. Пирогов; «Головним предметом у школі має бути людиноведення» – В. Сухомлинський).

Тематика бесід, проведених у процесі викладання навчальних дисциплін і спрямованих на підвищення мотивації до професійно-педагогічної діяльності культурологічного спрямування, охоплювала такий цикл: «Культура вчителя-культура учня – чи найкоротший це шлях?», «Культуротворче виховання: досвід інших країн», «Наша гордість – випускники педфаку», «Культура очима майбутнього вчителя початкової школи»; «Історія факультету в поезії, мистецтві, музиці», «Хай живе культура!», «Ми всі українці – єдина культурна сім'я», «Культурна подорож до країн Європи»; «Якби я була (був) міністром культури...», «Культурологічне сплетіння історичних подій і фактів»; «Освіта і культура», «Культура і особистість», «Культура і гуманізм», «Національна культура і загальнолюдські цінності» та інше.

З метою більшої ефективності бесіди поєднувались з іншими методами роботи, а саме – з дискусіями, використанням інтерактивних вправ, проблемних запитань тощо. Так, дискусія «Формула культурної людини» мала на меті закріплення знань з досліджуваної проблеми та формування вмінь висловлювати особистісні думки, відстоювати власні позиції; вправа «Продовж складати портрет вчителя-гуманіста..., вчителя-культуролога...» сприяла розвитку гуманістичного мислення, введення у вчительську професіограму професійно значущих особистісних якостей, педагогічних

здібностей і вмінь взаємодіяти з колективами колег, учнів, батьків толерантно, поважливо, коректно.

На формування й розвиток професійно-гуманістичних позицій студентів були спрямовані й проблемні, дискусійні запитання: «Людина культури-гуманна особистість?»; «Навіщо бути чесним і добрим?»; «Як Ви вважаєте, що таке добра людина-професія чи ні?»; «Що означає бути «доброю людиною» для вчителя?»; «Мистецтво любити дітей – у чому воно?»; «Уроки людиноведення... уроки сердечності... уроки спілкування й доброти... Чи потрібні вони? Як їх будувати? Чи слід обмежитися лише уроками математики, фізики, хімії...?»; «Чи згодні Ви з твердженням В.О.Сухомлинського про те, що головним предметом у школі має бути людиноведення?».

Дослідження засвідчило, що відповіді на дискусійні питання давали прекрасну нагоду для виявлення різних особистісних позицій студентів з певної проблеми або з суперечливого запитання. Атмосфера довіри та взаємоповаги, що панувала в аудиторії при обговоренні питань, сприяла відвертості, впевненості відповідей студентів, толерантному ставленню до оточуючих, культури ведення дискусій.

Другий етап формувального експерименту – організаційно-діяльнісний – передбачав реалізацію як двох попередніх умов, так і третьої – залучення майбутніх учителів до активної культурологічної діяльності – і реалізувався через впровадження спецкурсу «Основи культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи».

Програма спецкурсу була розрахована на 36 годин (з них лекційні – 10 годин, практичні – 8 годин, семінарські – 12 годин, 6 годин самостійної роботи) і складалась із двох взаємопов'язаних модулів: «Теоретичні засади культурологічної підготовки майбутніх учителів» та «Практичний аспект культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкової школи».

Основна мета спецкурсу полягала в оволодінні майбутніми вчителями системою знань про сукупність і значущість культурологічної підготовки, системою умінь і здібностей щодо культурологічної підготовленості.

На лекційних заняттях з представленого курсу забезпечувалось прослуховування, конспектування студентами короткого систематизованого викладу основного теоретичного матеріалу, засвоєння базових понять з культурологічної підготовки, обговорення та аналіз основних категорій. Формами проведення лекцій були: проблемно-моделюючі; лекції конференції; лекції-дискусії; лекції-діалоги тощо.

Під час інтерактивних та проблемних лекцій у процесі викладання «Педагогіки», «Історії педагогіки», «Педагогічної майстерності» використовувались методи «мозкового штурму», дискусії, демонстрації, презентації, рольові та ділові ігри, «метод кейсів».

Діагностуючими засобами були контрольні тести (у тому числі електронні), що були розроблені за тематикою спецкурсу, а також реферати та творчі завдання щодо особливостей культурологічної підготовленості майбутнього учителя початкової школи, стрижнем якої є гуманістична спрямованість особистості та наявність ціннісних професійних мотивів.

Третій етап формувального експерименту – креативно-поведінковий – сприяв впровадженню всіх умов і був спрямований на формування культурологічної

підготовленості студентів за оцінно-поведінковим критерієм через систематизовані та узагальнені культурологічні уміння проявляти толерантність, здатність до емпатії за умови наявності комунікативних якостей. **Однак домінантною була третя умова – залучення майбутніх учителів до активної культурологічної діяльності.** Це відбувалось у процесі аудиторної та позааудиторної організаційно-виховної діяльності через ділові ігри, засідання «круглого столу», дискусії, конкурси, тренінгові заняття, пошукову діяльність на виявлення «мудрих думок» відомих мислителів, філософів, педагогів про гуманізм і гуманність, про культуру і порядність. Наприклад, «Початкове навчання дитини ніколи не буває справою голови, не буває справою розуму-воно одвічно буває справою почуття, справою серця, справою матері» – І. Песталоцці; «Учитель! Стань людиною!» – П. Блонський.

Дослідження засвідчило, що використання у навчально-виховній роботі педагогічних афоризмів сприяло підвищенню мотиваційного потенціалу занять, активізувало увагу і мислення студентів, спонукало їх по-новому усвідомлювати навчальний матеріал культурологічного спрямування.

Зміст зазначених занять у ході викладання навчальних дисциплін «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності» і циклу дисциплін культурологічного спрямування, відображаючи площину реальної культурологічної діяльності студентів і фахову спрямованість, врахував особливості навчально-виховного процесу у початковій школі, сприяючи творчому співпереживанню та особистісному зростанню майбутніх учителів, орієнтуючи їх на засвоєння єдиних для усіх людей соціально-культурних цінностей, сприяючи розвитку емпатії і рефлексії.

На заняттях з психології значна увага приділялась формуванню вмінь соціальної перцепції – розуміння психологічного стану учнів за зовнішніми ознаками-міміці, пантоміміці, жестах, поглядах, інтонацій. Розвиток у майбутніх учителів означених умінь-важлива умова емпатії, необхідної для вчителя здатності розуміти внутрішній стан іншої людини, постійно ставити себе у позицію дитини, учня. На розвиток емпатії спрямовані були специфічні імпровізації на семінарських заняттях, у системі тренінгових вправ. Знання характеристик зовнішніх ознак прояву почуттів і станів допомагали студентам усвідомлювати переживання учнів під час педагогічної практики, відтворювати власні внутрішні монологи, попереджати і знімати стресові ситуації, відчувати серцем внутрішній стан дитини.

Особливістю проведення виховних заходів під час педпрактики у школі (Наприклад, «Добре жити тому, чия душа і дума добро навчилися творити», «Доки маємо час – робимо добро!», «П'ять хвилин з мистецтвом», «Людей я буду любити, добро й милосердя творити» та ін.) було забезпечення високої комунікативності й активності включення кожного студента у взаємодію не тільки з учнями, але й з учителями школи та з усіма студентами, які проходили педпрактику у даній школі, що сприяло реальній гуманістичній самореалізації майбутнього вчителя, наочно ілюструючи те, що саме вчитель у педагогічній реальності виступає носієм і виразником моральності та гуманності, а засоби гуманно-морального освоєння об'єкта безпосередньо залежать від ступеня креативності та індивідуальних особливостей особистості.

Означений етап формувального експерименту реалізовувався також через організацію та проведення різноманітних форм роботи у позааудиторний час:

факультетські та університетські фестивалі мистецтв; «Молода хвиля», літературно-музичні заходи «Героями не народжуються»; конкурси проектів «Моя Україна – найкраще місце в світі»; благодійні заходи до Дня Святого Миколая для дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей; волонтерські акції «Відкриті долоні» тощо.

Їх проведення сприяло національно-патріотичному, духовному вихованню студентів, формуванню комунікативних якостей, стійкої мотивації на шляху до професійного самовдосконалення, процесу становлення особистості майбутнього вчителя, гуманістично спрямованого, толерантного, сумлінного громадянина.

На завершальному етапі дослідно-експериментальної роботи проводилося вимірювання рівнів культурологічної підготовленості студентів контрольних та експериментальних груп за допомогою комплексу методик, котрі застосовувалися у процесі проведення констатувального експерименту, що дало змогу порівняти рівні культурологічної підготовленості до і після проведення формувального етапу експерименту (табл.1).

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика рівнів культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкової школи (у %)

Рівні	ГРУПИ			
	Експериментальна		Контрольна	
	Конст. етап	Форм. етап	Конст. етап	Форм. етап
Високий	25,7	35,0	24,0	26,7
Середній	40,4	49,5	38,0	39,0
Низький	33,9	15,5	38,0	34,3

Як видно з таблиці 1, в обох групах відбулися позитивні зрушення в показниках рівнів культурологічної підготовленості порівняно з даними на початку експерименту, однак динаміка цих змін в ЕГ значно перевищує їх у КГ. Так, в ЕГ показники високого рівня збільшилися на 9,3%, а в КГ – на 2,7%; середнього – підвищилися на 9,1% в ЕГ і відповідно на 1% в КГ; а низького – зменшилися на 18,4% в ЕГ і лише на 3,7% в КГ.

Отже, можна констатувати, що позитивні зміни в показниках рівнів культурологічної підготовленості майбутніх учителів відбулись завдяки реалізації педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів та моделі цього процесу, що суттєво вплинуло на підсумкові показники.

Достовірність отриманих результатів дослідження підтверджено якісним і кількісним аналізом, зокрема критерієм Пірсона χ^2 . Наведені результати переконливо доводять ефективність методики реалізації педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи та моделі цього процесу і підтверджують правильність висунутого гіпотетичного припущення.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне та експериментальне дослідження проблеми культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Результати, одержані в процесі виконаного дослідження, підтвердили гіпотезу, покладену в його основу, а досягнута мета і вирішені завдання дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Культурологічну підготовку майбутніх учителів початкової школи розуміємо як інтегроване комплексне утворення у системі вищого порядку – професійно-педагогічній підготовці, вона є складовою цієї системи і системоутворюючим чинником, що пронизує її структурні компоненти.

Сутність культурологічної підготовки розглядаємо у площині чотирьохрівневого структурного утворення, стрижнем якого є гуманістична спрямованість особистості майбутніх учителів початкової школи і навчально-виховного процесу ВНЗ; сукупності психолого-педагогічних і культурологічних знань як інформаційної основи культурологічної компетентності майбутніх учителів; психолого-педагогічних і культурологічних умінь як операційної основи, що свідомо опановується суб'єктом у навчально-виховному процесі та реалізується ним у культурологічній діяльності; комплексу професійно значущих особистісних якостей як інтегруючої основи, що забезпечує результативний рівень культурологічної підготовленості майбутніх учителів.

2. Критеріями з відповідними показниками культурологічної підготовки обрано: ціннісно-мотиваційний (професійно-гуманістична спрямованість, наявність ціннісно-професійних мотивів, мотивація на успіх); змістово-процесуальний (система знань та вмінь з психолого-педагогічних дисциплін, сукупність знань щодо змісту і компонентів культурологічної підготовки, культурологічні вміння); оцінно-поведінковий (наявність комунікативних якостей, здатність до емпатії, прояв толерантності).

На підставі визначених критеріальних показників схарактеризовано рівні культурологічної підготовленості: високий, середній, низький.

У процесі проведення констатувального етапу експерименту з'ясовано, що у більшості студентів сформовані середні і низькі рівні культурологічної підготовленості, що й зумовило необхідність цілеспрямованої поетапної роботи з культурологічної підготовки майбутніх учителів.

3. Доведено, що культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи буде ефективною, якщо у системі навчально-виховної роботи університету реалізувати такі педагогічні умови: забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її удосконалення; опанування майбутніми вчителями сукупністю культурологічних знань та набуття ними культурологічних умінь практичного їх застосування; залучення майбутніх учителів початкової школи до активної культурологічної діяльності.

За результатами теоретичного аналізу та констатувального етапу експерименту розроблено модель культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи, а апробація якої обіймала три етапи: мотиваційно-змістовий, організаційно-діяльнісний та креативно-поведінковий із упровадженням визначених педагогічних умов. Формувальний етап експерименту був спрямований на оволодіння майбутніми вчителями сукупністю психолого-педагогічних та культурологічних знань щодо культурологічної підготовки та набуття ними культурологічних умінь їх практичного застосування у професійно-педагогічній діяльності культурологічного спрямування.

4. Результати проведеного формувального етапу експерименту, якісний і кількісний аналіз, математично-статистичне опрацювання експериментальних даних засвідчили наявність істотних позитивних змін у рівнях культурологічної

підготовленості студентів, що є підтвердженням ефективності впровадження моделі та педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз результатів формувального етапу експерименту засвідчив, що в експериментальній групі, де проведено цілеспрямовану роботу з досліджуваного утворення, виявилось 35% студентів з високим рівнем культурологічної підготовленості (проти 25,7% до початку експериментальної роботи); у контрольній групі – відповідно 26,7% (було 24%) середнього рівня означеної підготовленості досягли 49,5% майбутніх учителів експериментальної групи (порівняно з 40,4% до початку формувального етапу експерименту) і 39% - у КГ (проти 38% до початку експерименту). Відсоток студентів, у яких було виявлено низький рівень культурологічної підготовленості порівняно з результатами констатувального етапу експерименту в експериментальній групі значно знизився (з 33,9% до 15,5%), у КГ – з 38% до 34,3%. Одержані результати свідчать про доцільність реалізації у системі навчально-виховної роботи університету експериментальної методики і педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо у створенні та впровадженні інтегрованих курсів з культурологічної підготовки не лише вчителів початкової школи, але й інших спеціальностей.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях автора:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Вінник Т. О. Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкових класів у системі навчально-виховної роботи університетів / Т. О. Вінник // Педагогічні науки: [зб. наук. пр. / ред. кол. Барбіна Є.С., Федяєва В.Л. та ін.]. – Вип. 58. – Херсон: Вид-во ХДУ, – 2011. – С. 260 – 264.

2. Вінник Т. О. Сучасні підходи до вирішення проблеми культурологічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів/ Т. О. Вінник // Педагогічний альманах: [зб. наук. пр. / ред. кол. Кузьменков В. В., Бех І. Д. та ін.]. – Вип. 15. Херсон: РПО, – 2012. – С. 117 – 121.

3. Вінник Т. О. Культурологічна підготовка студентів ВНЗ в інформаційному суспільстві / Т. О. Вінник, В. В. Одінцов // Інформаційні технології в освіті: [зб. наук. пр. / ред. кол.: Співаковський О.В. (гол. ред.) та ін.]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2015. – Вип. 25. – С. 27 - 37.

4. Вінник Т. О. ІКТ як невід’ємний компонент підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення науково-професійних досліджень / Т. О. Вінник, Б. М. Андрієвський // Інформаційні технології в освіті: [зб. наук. пр. / ред. кол.: Співаковський О.В. (гол. ред.) та ін.]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2015. – Вип. 23. – С. 22 – 29.

5. Вінник Т. О. Педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи / Т. О. Вінник // ScienceRise: Pedagogical Education: [наук. журнал / ред. кол.: Олійник В. В. (гол. ред.) та ін.]. – Харків: Вид-во НВП ПП «Технологічний центр», 2016. – Вип. 8(4), – С. 58 – 62.

6. Вінник Т. О. Дослідження культурологічної підготовленості майбутніх учителів початкових класів з урахуванням інформаційної культури суспільства / Т. О. Вінник //

Інформаційні технології в освіті: [зб. наук. пр. / ред. кол.: Співаковський О.В. (гол. ред.) та ін.]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2016. – № 2 (27). – С. 186 – 210.

Статті у зарубіжних фахових виданнях:

7. Vinnyk T. The theoretical ground of the pedagogical conditions for the professional training of future preschool teachers /T. Vinnyk// Eastern European Scientific Journal (Gesellschaftswissenschaften): Dьsseldorf (Germany): Auris Verlag, 2016. – №1. – Pp.164-167.

Матеріали і тези конференцій:

8. Вінник Т. О. Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкових класів / Т. О. Вінник // Зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. «Проектування соціально-розвиненого середовища сучасного навчального закладу». – Херсон: РІПО, 2009. – С. 90 – 92.

9. Вінник Т. О. Особливості використання інформаційних технологій в початкових класах /Т. О. Вінник// Матеріали ІV міжнар. наук.-практ. конф. «Інформатизація освіти України. ІКТ у вищих навчальних закладах». – Херсон: ХДУ, 2009. – С. 51 – 52.

10. Вінник Т. О. Сутність культурологічної підготовки майбутніх учителів початкових класів / Т. О. Вінник // Матеріали І регіональної наук.-метод. конф. «Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика». – Херсон: РІПО, 2010. – С. 39 – 40.

11. Вінник Т. О. Роль інформаційної культури учителя в умовах інформаційного суспільства / Т. О. Вінник // Матеріали VII Междунар. науч.-практ. конф. «Иновационные технологии в образовании», 27-29 сентября 2012 г. – Ялта: РВВ КГУ, 2012. – С. 166 – 167.

Навчально-методичні видання:

12. Вінник Т. О. Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи в системі навчально-виховної роботи університету: навч. метод. посіб. /Т.О. Вінник // – Херсон: Айлант, 2016. – 124 с.

13. Вінник Т. О. Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи засобами мережі Інтернет: навч. метод. посіб. /Т.О. Вінник // – Херсон: Айлант, 2016. – 48 с.

АНОТАЦІЯ

Вінник Т.О. Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у системі навчально-виховної роботи університету. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Херсонський державний університет. – Херсон, 2016.

У дисертаційній роботі досліджено проблему культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи у системі навчально-виховної роботи університету. Уточнено сутність поняття «культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи», його структура та зміст. Доведено, що культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи – складне структурне утворення у системі вищого порядку – професійно-педагогічній підготовці, вона є складовою цієї системи і системотвірним чинником, що пронизує всі її компоненти. Вперше науково обґрунтовано педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх учителів

початкової школи: забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її удосконалення; опанування майбутніми вчителями сукупністю культурологічних знань та набуття ними культурологічних вмінь практичного їх застосування; залучення майбутніх учителів до активної культурологічної діяльності; визначено критерії й показники: ціннісно-мотиваційний (професійно-гуманістична спрямованість, наявність ціннісних професійних мотивів, мотивація на успіх), змістово-процесуальний (система знань та вмінь з психолого-педагогічних дисциплін, сукупність знань щодо змісту і компонентів культурологічної підготовки, культурологічні вміння), оцінно-поведінковий (наявність комунікативних якостей, здатність до емпатії, прояв толерантності); розроблено модель і методику культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що впроваджувались упродовж трьох етапів: мотиваційно-змістовий, організаційно-діяльнісний та креативно-поведінковий. Кількісний і якісний аналіз результатів експериментальної роботи засвідчив ефективність упроваджених педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів та моделі цього процесу.

Ключові слова: культурологічна підготовка, майбутні учителі початкової школи, культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи, педагогічні умови, модель культурологічної підготовки.

АННОТАЦИЯ

Винник Т.А. Культурологическая подготовка будущих учителей начальной школы в системе учебно-воспитательной работы университета. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Херсонский государственный университет. – Херсон, 2016.

В диссертационной работе исследована проблема культурологической подготовки будущих учителей начальной школы в системе учебно-воспитательной работы университета. Уточнена сущность понятия «культурологическая подготовка будущих учителей начальной школы», его структура и содержание. Доказано, что культурологическая подготовка будущих учителей начальной школы – сложное структурное образование в системе высшего порядка – профессионально-педагогической подготовке, она является частью этой системы и системообразующим фактором, который пронизывает все ее компоненты. Впервые научно обоснованы педагогические условия культурологической подготовки будущих учителей начальной школы: обеспечение положительной мотивации будущих учителей к культурологической подготовке и соответствующей рефлексивной позиции относительно ее усовершенствования; овладение будущими учителями совокупностью культурологических знаний и приобретения ими культурологических умений практического их применения; привлечение будущих учителей к активной культурологической деятельности; определены критерии и показатели: ценностно-мотивационный (профессионально-гуманистическая направленность, наличие ценностных профессиональных мотивов, мотивация на успех), содержательно-процесуальный (система знаний и умений по психолого-педагогическим дисциплинам, совокупность знаний относительно содержания и компонентов

культурологической подготовки, культурологические умения), оценочно-поведенческий (наличие коммуникативных качеств, способность к эмпатии, проявление толерантности); разработаны модель и методика культурологической подготовки будущих учителей начальной школы, которые внедрялись на протяжении трех этапов: мотивационно-содержательный, организационно-деятельностный и креативно-поведенческий. Количественный и качественный анализ результатов экспериментальной работы показал эффективность внедренных педагогических условий культурологической подготовки будущих учителей и модели этого процесса.

Ключевые слова: культурологическая подготовка, будущие учителя начальной школы, культурологическая подготовка будущих учителей начальной школы, педагогические условия, модель культурологической подготовки.

ANNOTATION

Vinnyk T. O. Cultural training of future primary school teachers in the system of educational work of the University. – The manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – theory and methods of trade education. – Kherson state university. – Kherson, 2016.

In this dissertation investigated the problem of cultural training of future primary school teachers in the system of educational work of the University. Refined essence of the notion “culturological training of future primary school teachers”, its structure and content. It is proved that the cultural training of future primary school teachers is a complex structural formation in the system of the highest order – professional-pedagogical training, it is part of the system and system-forming factor, which permeates all its components. For the first time scientifically substantiated pedagogical conditions of cultural training of future primary school teachers: to provide positive motivation of future teachers to cultural training and the appropriate reflexive position regarding its improvement; mastery of future teachers of the totality of cultural knowledge and acquire cultural skills of their practical application; engaging future teachers to active cultural activities; the criteria and indicators: values and motivations (professionally-humanistic orientation, the presence of values and professional motivations, motivation for success), content-procedural (knowledge and skills in psycho-pedagogical disciplines, the body of knowledge regarding the content and components of cultural training, cultural skills), assessment behavioral (the existence of communicative qualities, ability to empathy, tolerance); the developed model and methodology of culturological training of future primary school teachers, which were implemented in three stages: motivational and informative, organizational-active and creative behavior. Quantitative and qualitative analysis of the results of the experimental work showed the efficiency of pedagogical conditions of cultural training of future teachers and models of this process.

Key words: culturological training, training, future teacher of primary school, cultural training of future primary school teachers in the system of educational work of University, primary education, pedagogical conditions.

Підписано до друку 24.11.2016. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 99.

Віддруковано з готових оригінал-макетів в ТОВ “Айлант”
Свідоцтво про реєстрацію ХС №1 від 20.08.2000 р.
73000, м. Херсон, пров. Пугачова, 5/20
тел.: 49-33-48.